

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет історії та філософії

(повне найменування факультету)

Кафедра культурології

(повна назва кафедри)

Д и п л о м н а р о б о т а
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

на тему: «Англомовна картина світу та її відображення в сучасній
європейській культурі»
«The English-language picture of the world and its reflection in modern»

Виконала: студентка денної форми навчання
спеціальності 034 Культурологія
Верещагіна Тетяна Вячеславівна
Керівник д.філос.н., доц. Соболевська О.К.

Рецензент к.філос.н., доц. Сумченко І.В..

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ __ від _____ 2021 р.
Завідувач кафедри
_____ Соболевська О.К.
(підпис)

Захищено на засіданні ЕК № __
протокол № __ від _____ 2021 р.
Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)
Голова ЕК
_____ Левченко В.Л.
(підпис)

Одеса – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ 1. МОВА ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ТА МИСЛЕННЯ	6
Розділ 2. АНГЛІЙСЬКА МОВА ЯК LINGUA FRANCA	10
2.1 Спілкування в рамках ELF (English as a Lingua franca).....	10
2.2 Лінгвістичний імперіалізм.....	18
2.3 Культура та глобалізація.....	24
Розділ 3. КРОСКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ	31
3.1 Організаційна культура Герта Гофстеде та мова.....	31
3.2 Американська британська та європейська міжнародна комунікація та її проблеми.....	37
ВИСНОВКИ	48
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	50

ВСТУП

Актуальність дослідження. Через надзвичайно швидку глобалізацію в XXI столітті деякі культури можуть домінувати над іншими, культурно чи економічно. Англійська мова сьогодні стала тією самою «мовою глобалізації» та поширилася по всьому світу. Це не могло не відобразитися на європейських культурних реаліях. Так звана «мова глобалізації» змінила сприйняття європейцями міжнародного простору та вплинула на міжнародну комунікацію в цілому.

Нині дослідження проблематики, пов'язаної з поширенням і впливом англійської мови на європейську та інші культури, є вкрай актуальним, оскільки майже уся міжнародна комунікація, як і міжкультурна взаємодія, здійснюється переважно англійською мовою. Дискусія щодо наслідків глобалізації англійської мови та супутній цьому експансії західної культури почалася ще в XX столітті та не завершилася донині. В епоху існування Інтернету та інших засобів, що впроваджують глобальну швидку комунікацію, англійська мова стала набувати статусу *lingua franca* в Європі і не тільки. Це викликало низку диспутів відносно наслідків такого широкого міжнародного використання однієї мови в порівнянні з іншими. Чи є такий розвиток подій суто позитивним явищем або чи це може потягнути за собою небажані для світового товариства культурні та економічні наслідки?

Ступінь розробленості проблеми. Взаємозв'язок мови та культури розглядався ще з XX століття такими вченими, як Г. Гумбольдт, Е. Сепір, Б. Ворф, пізніше мовно-культурний контекст вивчався і доповнювався С. Пінкером. Достатньо велика кількість наукових робіт пов'язана з глобалізацією та її наслідками для світової спільноти, проте найчастіше мовні та культурні аспекти глобалізації залишаються поза увагою науковців. Більшість праць присвячено економічним наслідкам глобалізації. Але все ж таки проблема домінування англійської мови в культурному просторі інших країн турбує наукову спільноту. В цій дипломній роботі розглядаються статті та

книги, в яких досліджується становлення англійської мови як *lingua franca* та її вплив на інші мови і культури, а також взаємовплив європейських мов та англійської одна на одну (Б. Качру, Дж. Дженкінс). Більшість наукових праць на тему лінгвістичного імперіалізму, взаємодії мови та культури не наявні повністю у відкритому доступі, проте саме вони представляють для цього дослідження неперевершену цінність. Більша частина роботи ґрунтується на фрагментах праць, які доступні для читання онлайн, і на лекціях сучасних дослідників, які також є у відкритому доступі.

Мета дослідження – виявити специфіку й наслідки стрімкого розповсюдження англійської мови на сучасну європейську культуру.

Відповідно до встановленої мети потрібно вирішити такі **завдання**:

- з'ясувати зв'язок мови й культури, мови й мислення;
- визначити сутність англійської мови як *lingua franca* в Європі;
- розглянути англійську мову в рамках глобалізації;
- прослідити явище лінгвістичного імперіалізму;
- визначити, як показники моделі Гофстеде обумовлюють різницю у світогляді Європейських та Західних країн;
- розглянути конфлікти та явища, пов'язані з наслідками глобалізації англійської мови.

Об'єктом дослідження є англійська мова й культура в перспективі її розповсюдження на європейський культурний простір.

Предметом дослідження є специфіка поширення та впливу англійської мови на європейські культурні реалії з погляду глобалізації.

Методи дослідження:

– Теоретичний аналіз та синтез використовується в процесі осмислення праць Г. Гумбольдта, теоретичних досліджень Сепіра і Ворфа, Р. Філіпсона, Б. Качру, Дж. Дженкінс та ін., що дозволяє виявити особливості становлення англійської мови як *lingua franca* в рамках європейської культури.

– Порівняльний метод застосовується в рамках класифікації національних культур Г. Гофстеде.

– Метод аналогії застосовується при порівнянні різних культурних явищ.

Теоретико-методологічною основою дослідження загалом є герменевтичний підхід і його основні правила.

Робота складається зі Вступу, трьох розділів, п'яти підрозділів, Висновків, Списку джерел та літератури (32 позиції).

Розділ 1.

МОВА ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ТА МИСЛЕННЯ

Взаємозв'язку мови й культури присвячені сотні досліджень. Досі немає єдиної думки, чи формує мова культуру або мова є атрибутом культури. Культура нерозривно пов'язана з мисленням, культура формує мислення людини, так само як і мислення формує культуру. Чи є зв'язок мови й мислення і як вони впливають один на одного? Вільгельм фон Гумбольдт, один з основоположників лінгвістики, який сформулював основні положення і заклав фундамент сучасних мовних концепцій, писав: «Язык есть орган, образующий мысль. Умственная деятельность — совершенно духовная, глубоко внутренняя и проходящая бесследно — посредством звука в речи становится внешней и доступной для чувства. Деятельность мышления и язык являются поэтому неразрывным единством. Мышление всегда связано со звуком языка; иначе мышление не может достичь ясности и представление не может стать понятием. Неразрывная связь мышления, органов речи и слуха с языком является изначальной и не может быть объяснена устройством человеческой природы» [10].

Гумбольдт говорить, що «язык это работа духа, направленная на определенную цель», яка може бути досягнута в більшій чи меншій мірі [див.: 9, с.51]. Наприклад, Гумбольдт стверджує таке: «Народы более одаренные и находящиеся в более благоприятных условиях, чем другие, обладают и более совершенными языками, это понятно само собой»; «Язык — не просто внешнее средство общения людей, поддержания общественных связей, но заложен в самой природе человека и необходим для развития его духовных сил и формирования мировоззрения, а этого человек только тогда сможет достичь, когда свое мышление поставит в связь с общественным мышлением» [9, с.51].

У своїх працях В. Гумбольдт пише: «Цивилизации и культуре часто приписывают то, что никак не может быть их порождением, но производится силой, которой они сами обязаны своим существованием. Очень

распространено представление, что своими достоинствами и своим развитием языки обязаны цивилизации и культуре, как если бы дело шло только о различии языков высокоразвитых и малоразвитых народов. Но если справиться у истории, то подобная власть цивилизации и культуры над языком никоим образом не подтвердится» [9, с.56]. У приклад він ставить Яву, яка від Індії здобула більш високу культуру та цивілізацію, але мова тубільців майже не змінилася, навпаки, змінився санскрит, що перейняв менш складні форми тубільної мови.

«Язык есть как бы внешнее проявление духа народов: язык народа есть его дух, и дух народа есть его язык» [9, с.67], — це ствердження Гумбольдта підтримали такі дослідники, як Едвард Сепір і Бенджамін Ворф, та надалі розробили таку теорію, як «Лінгвістичний релятивізм». Сепір і Ворф ніколи не працювали разом над нею і не є співавторами, але, тим не менш, пишуть про одне й те ж явище, припускаючи, що мова визначає специфіку й майже структуру сприйняття навколишнього світу та впливає на сприйняту індивідом реальність.

Едвард Сепір — американський лінгвіст, культуролог і етнолог, у минулому студент відомого антрополога й лінгвіста Франца Боаса, вважав, що мова по-різному відображає реальність, з чого випливає, що й носії різних мов будуть по-різному її сприймати. «Мы имеем все основания полагать, что языки являются по существу культурными хранилищами обширных и самодостаточных сетей психических процессов, которые нам еще предстоит точно определить... Процесс усвоения языка, в особенности приобретения ощущения формальной структуры языка, в значительной степени бессознателен и включает механизмы, которые о своей природе резко отличны и от чувственной, и от рациональной сферы» [6, с.255]. «Мы видим, слышим и вообще воспринимаем окружающий мир именно так, а не иначе, главным образом благодаря тому, что наш выбор при его интерпретации предопределяется языковыми привычками нашего общества» [6, с.261]. Окрім

цих положень Сепір неодноразово стверджував, що історія мови та історія культури розвиваються паралельно.

Бенджамін Ворф, американський лінгвіст, який відвідував свого часу лекції Сепіра, так само пише, що граматику є частиною процесу формування думки й остання, відповідно, буде відрізнятися в різних народів несуттєво, або ж цілком відчутно, залежно від граматичної структури і побудови відповідної мови в цілому. Він стверджує, що граматику, як основу будь-якої мови, слід сприймати як визначальний чинник нашого сприйняття і самого бачення чогонебудь: «Мы видим, слышим и вообще воспринимаем окружающий мир именно так, а не иначе, главным образом благодаря тому, что наш выбор при его интерпретации предопределяется языковыми привычками нашего общества» [8, с. 174].

Висловлювання Ворфа багато дослідників відносять до трохи іншої теорії – «лінгвістичного детермінізму». Вона полягає в тому, що мова визначає мислення, утримуючи його в певних рамках, і не дає змогу вийти за них. Лінгвістичний детермінізм є не широко прийнятим у сучасній науковій спільноті. Стівен Пінкер, один із критиків Ворфа, у своїй книзі «Мова як інстинкт» пише: «Язык не есть атрибут материальной культуры, который мы постигаем так же, как постигаем положение стрелок на циферблате часов или принцип работы федерального правительства. На самом деле это особый «кирпичик» в биологической конструкции нашего мозга. Язык — это сложный, специализированный навык, который самопроизвольно развивается в ребенке и не требует осознанных усилий или систематических наставлений; не связано это развитие и с постижением глубинной логики языка» [5, с. 11]. Говорячи про теорію лінгвістичного детермінізму Ворфа, Пінкер пише: «Идея о том, что мышление и язык — одно и то же, — это пример того, что может быть названо общепринятым заблуждением: некое утверждение противоречит самому очевидному, но тем не менее, все в него верят, поскольку каждый смутно помнит, что он это где-то слышал или потому что это утверждение можно истолковать неоднозначно» [5, с. 47.]. У своїй праці Пінкер розбирає приклади

Ворфа, він говорить про те, що чим довше він аналізує доводи Ворфа, тим менше він бачить у них сенс, звинувачуючи його в незграбному перекладі й надмірному ухилі в містицизм. Спростовуючи положення Ворфа, він вивчає випадки, коли люди з народження не знали жодної існуючої мови, але не втрачали водночас здатність до абстрактного мислення, Пінкер приходять до такого висновку: «Люди думают не на английском, китайском или языке апачей; они думают на мыслекоде. Этот мыслекод, вероятно, немного похож на все вышеупомянутые языки; предположительно он располагает символами для выражения понятий, и комбинациями символов, которые соответствуют носителю и объекту действия» [5, с. 68]. Він стверджує, що знання мови це знання того, як можна перевести мислекод у словесні ланцюги й навпаки.

Однак, хоч мова й не формує мислення як таке, її вплив на людську думку безперечний. Як писав Сепір: «Культуру можно определить как то, что данное сообщество делает и думает. Язык же есть то, как думают. Само собой разумеется, что содержание языка неразрывно связано с культурой» [7, с.171].

Розділ 2.

АНГЛІЙСЬКА МОВА ЯК LINGUA FRANCA

З настанням епохи глобалізації виникнення такого явища, як *lingua franca* — закономірно й неминуче. *Lingua franca* (лінгва франка) — це мова або діалект, що систематично використовується для комунікації між людьми, рідними мовами яких є інші мови. Лінгва франка є різні мови в різних світових регіонах. Так, лінгва франка для Індії й Пакистану — хінді-урду (Хіндустані), для більшої частини країн Африки — суахілі, для країн Близького Сходу — арабська.

2.1 Спілкування в рамках ELF (English as a lingua franca). Англійська мова є лінгва франка в міжнародному бізнесі, авіації, науці, судноплавстві, комп'ютерної галузі, туризмі, дипломатії. Для позначення англійського як лінгва франка є окремий термін — ELF (English as a lingua franca). Згідно з дослідженням 2006-го року, англійська мова є третьою у світі за кількістю носіїв (приблизно 400 мільйонів), приблизно така ж кількість людей вважає англійську своєю другою мовою, і ще приблизно 800 мільйонів осіб вивчають її. Іншими словами, на момент 2020-го року англійською розмовляє із 7,5 мільярдів населення планети близько 2 мільярдів осіб. Згідно зі статистикою, зібраною у 2012-ому році, населення в більшій частині країн центральної Європи може підтримати розмову англійською мовою. «По охопту населення Землі англійський язык превосходит масштабы распространения латыни в средневековый период, санскрита на исконной территории Южной Азии, а также испанского, арабского и французского языков» [1, с.149].

Неможливо говорити про ELF не згадавши про варіанти англійської мови. Стрімке поширення англійської призвело до виникнення такого поняття як *World Englishes* — варіанти англійської мови. Цей термін з'явився в 1984 році. *World Englishes* (WE) виникають у тих країнах, де англійська мова прижилася і використовується в повсякденному житті. Хоча WE і ELF суміжні поняття, які часто перетинаються один з одним, але, тим не менш, різні. Про варіанти

англійської мови писав Брадж Качру, який створив теорію концентричних кіл. «Kachru divides variations of English in the world between the Inner Circle, where most people use English as a first language (UK, USA, Australia, ...), the Outer Circle, where English is used as a second language in education and official institutions (India, Singapore, anglophone Africa, ...), and the Expanding Circle, where English has no particular status but is still massively learned as a second language (most European and East Asian countries)» [24, с.6]. Українською: «Качру розділяє варіації англійської мови у світі між внутрішнім колом, де більшість людей використовують англійську як рідну мову (Великобританія, США, Австралія...), зовнішнім колом, де англійська використовується як друга мова в освітніх і офіційних установах (Індія, Сінгапур, англomовна Африка...) і розширним колом, де англійська не має особливого статусу, але все ще масово вивчається як друга мова (здебільшого європейські і східноазіатські країни)» (переклад мій – Т.В.).

Качру пише, що «воздействие вариантов английского языка на языки и литературы мира проявляется в двух направлениях, и в этом оно подобно двуликому Янусу. Одно лицо – это англизация ("Englishization"), процесс изменения языков мира под влиянием английского. Второе лицо — это нативизация ("nativization") и аккультурация ("acculturation") самого английского языка, процесс изменений, которые пре терпели варианты английского языка, приобретаю новую языковую и культурную идентичность. Это объясняет использование таких терминов, как африканизация или индианизация английского языка, а также таких словосочетаний, как сингапурский английский, нигерийский английский, филиппинский английский и шри-ланкийский английский» [1, с.148].

Англійська мова поширюється в різних країнах світу і впливає на національні мови точно так само, як і вони впливають на неї, утворюючи унікальне регіональне явище. «Standard British English may have been the mother language that gave birth to a number of daughter languages such as Australian English, Singapore English or Indian English, but all are equally legitimate and

flexible in their range of uses. Singapore English – an Outer Circle variety according to Kachru's model – is just as complete as a language as Australian English, in the same way that Portuguese is as complete as French, both descendants of the same mother language — Latin» [24, с.7]. Українською: «Стандартна британська англійська, можливо, й була тією мовою, яка породила певну кількість дочірніх мов, таких як австралійська англійська, сінгапурська англійська або індійська англійська, але всі вони однаково валідні й гнучкі у своєму діапазоні використання. Сінгапурська англійська мова, що належить до зовнішнього кола, відповідно до моделі Качру, точно така повноцінна мова, як австралійська англійська. Як, наприклад, португальська така ж повноцінна мова, як французька, обидві з яких мають одну материнську мову — латинь» (переклад мій. – Т.В.).

Такі варіанти англійської мови лише сприяють поширенню й повсюдному використанню ELF. Використання англійської мови на міжнародному рівні також включає носіїв мови і країни зовнішнього кола. «ELF, on the other hand, is used in contexts which, though traditionally linked with the expanding circle countries (for example in Europe or South America), are not necessarily geographically located but can be virtual and transient in nature, and can also involve speakers from both the mother tongue and post-colonial contexts. ELF encounters, for example, can take place over the internet, on Facebook, as well as in an office in Beijing, a university lecture in Amsterdam, a market stall in Marrakesh, a bar in Milan, and a hostel in SaõPaulo. ELF, then, is spoken as a contact language by speakers from varying linguacultural backgrounds, where both the community of speakers and the location can be changing and are often not associated with a specific nation» [16, с.2]. Українською: «ELF використовується в контексті, який, хоч традиційно й пов'язаний із країнами розширеного кола (наприклад, у Європі або в Південній Америці), але вона необов'язково обмежена географічно, вона може бути віртуальною і несталою за своїм характером. Розмови у форматі ELF, наприклад, можуть мати місце в Інтернеті, на Facebook, в офісі в Пекіні, на університетській лекції в Амстердамі, у ринкового прилавка в Марракеші, у

барі в Мілані й у хостелі в Сан-Паулу. Отже, ELF використовується як контактна мова між представниками різних мовних культур, у ситуаціях, де й контингент мовців, і місце розмови можуть змінюватися, часто не зв'язаних із певною нацією» (переклад мій – Т.В.).

Спілкуючись в умовах ELF, люди відчують, що вони можуть вільно показувати свою ідентичність і бути самими собою, без маргіналізації через такі риси, як акценти, брак ідіом або неправильний стиль спілкування, при цьому вони можуть успішно і вільно вести переговори й керувати комунікативними ситуаціями.

Попри те, що ELF вимагає дотримуватися строгих правил англійської мови, велика частина комунікацій у її рамках відбувається без участі носіїв. «English, before it had acquired the global status, was used as one of the most widespread international languages, it was, in its status of a foreign language, closely associated with national cultures of major English-speaking nations. However, at present, as English is used for worldwide communication, a new, global culture emerges, and the global culture values become part of the identity of members of ELF speakers' community alongside with their ethnic and national identities» [29, с.511]. Українською: «Англійська мова до того, як набула глобального статусу, використовувалася як одна з найпоширеніших міжнародних мов, і у своєму статусі іноземної вона була тісно пов'язана з національними культурами основних англомовних націй. Однак зараз, коли англійська мова використовується для спілкування у всьому світі, виникає нова, глобальна культура, і світові культурні цінності стають частиною ідентичності членів спільноти мовців ELF поряд з їх етнічною та національною ідентичністю» (переклад мій – Т.В.).

Кількість людей, хто вивчає англійську, і тих, для кого англійська є другою мовою, перевищує кількість носіїв більш ніж у два рази. Незважаючи на це, англійська повсюдно викладається як іноземна мова, привносячи Британську або Американську культуру. «Despite the fact that English, as a global language, it is mainly used for interlingual communication between people who are

not native speakers of English, materials for teaching English, especially in Europe, still represent an acquired pronunciation model (national British pronunciation standards) as a rough model of pronunciation norms» [29, с.512]. Українською: «Всупереч тому, що англійська як глобальна мова в основному використовується для міжмовного спілкування між людьми, які не є носіями англійської мови, матеріали для її вивчення, особливо в Європі, як і раніше, несуть у собі засвоєну модель вимови (національні британські стандарти) як зразкову модель норми вимови» (переклад мій – Т.В.).

Подібне поширення ELF через методи викладання, які несуть у собі британську або американську культуру, змушують тих, хто визначає англійську як свою другу мову, слідувати стандартам вимови британської/американської англійської. При спілкуванні на ELF такий підхід змушує представників різних культур і національностей прагнути відповідності до вимови носіїв, що призводить до певного стирання національної ідентичності. Це призводить до того, що в людей, які використовують ELF, виникає бажання самоідентифікації в її межах. «Integrative motivation assumes a desire to get closer to the target linguistic community and even complete identification with it. One of the ongoing discussions taking place among ELF researchers is to what extent the English language used in the context of the lingua franca can be a language of self-identification, and not just a language of communication. In other words, if ELF users no longer identify with the Inner Circle of English speakers, is there any point in them instead of identifying with their own native group and/or the wider ELF community?» [21, с.42]. Українською: «Інтеграційна мотивація передбачає прагнення наблизитись до цільової мовної спільноти, і навіть повне ототожнення з нею. Однією з постійних дискусій, що відбуваються серед дослідників ELF, є те, наскільки англійська мова, що використовується в контексті lingua franca, може бути мовою самоідентифікації, а не просто мовою спілкування. Іншими словами, якщо користувачі ELF більше не ідентифікуються з Внутрішнім англомовним колом, чи є сенс в прагненні до

ідентифікації з Внутрішнім колом, замість того, щоб ідентифікуватися зі своєю власною групою та/або ширшою спільнотою ELF?» (переклад мій – Т.В.).

В англomовному середовищі носіїв, незважаючи на так звану «глобальну англійську», все ще є якась упередженість та певна нетерпимість до тих, хто використовує англійську як другу або третю мову. «The English element in ELF tends to bring with it two major, related associations: first of all, English as a native language (ENL) and the lingua-cultural norms implied in this concept; and second, English as a foreign language (EFL) which is acquired in educational institutions with the aim to conform as closely as possible to exactly the linguacultural norms of the former. It presupposes that the best way to deal with a language is to try and become a pseudo-native speaker. From this perspective, ELF users would be predestined to fail. This is how labels like ‘bad English’, ‘broken English’ or ‘pidgin English’ have come about as a reference for English in international contexts. They have come about despite the wide-spread agreement about the communicative efficiency of ELF» [20, с.8]. Українською: «Англійська складова в ELF має тенденцію викликати дві основні взаємопов’язані асоціації: по-перше, англійська як рідна мова (English as a native language — ENL) і лінгвокультурні норми, що мають на увазі в цій концепції; і, по-друге, англійська як іноземна мова (English as a foreign language — EFL), яка вивчається в навчальних закладах із метою якомога точніше відповідати мовним нормам першої концепції. Це передбачає, що кращий спосіб засвоїти мову — це спробувати стати псевдоносієм. З цієї точки зору користувачі ELF приречені на провал. Ось чому такі ярлики, як «погана англійська», «ламана англійська» або «піджин-англійська», стали еталоном англійської мови в міжнародному контексті. Вони виникли всупереч широко поширеній думці про комунікативну ефективність ELF» (переклад мій – Т.В.).

Іншими словами, хоч англійська й активно використовується як мова міжнародних комунікацій, вона все ще не існує як щось відокремлене від культури носіїв у свідомості людей усього світу. Поширюючись, вона несе з собою частину англomовної культури. Незважаючи на відносний успіх

англійської мови в забезпеченні міжнародних комунікацій, практика і статистика вказують на те, що самі носії мають малий, якщо не нульовий, досвід у міжнародних переговорах. Переважна частина носіїв англійської знають лише свою рідну мову. «Surprisingly, native speakers of English are not the most successful communicators in multilingual contexts: they are reported to be hard to understand and not to have non-native speakers' communicative skills. Apparently, while native speakers of English do not have to learn English as a second language, they should learn how to speak English with nonnative speakers» [20, с.9]. Українською: «Дивно, але носії англійської мови не є найуспішнішими учасниками комунікації в багатомовному середовищі: їх важко зрозуміти, і вони не мають комунікативні навички тих, для кого англійська не є рідною мовою. Хоча носіям англійської необов'язково вивчати її як другу мову, їм треба навчитися говорити англійською з тими, для кого вона рідною мовою не являється» (переклад мій – Т.В.).

Ефект від становлення англійської мови мовою глобальних комунікацій має як позитивні, так і негативні наслідки. Для країн, що входять у Внутрішнє коло (де англійська є державною), це явище несе велику кількість, насамперед, позитивних ефектів, зміцнюючи їх економічну, політичну й культурну перевагу. Оскільки вивчення англійської мови пов'язано з вивченням культури англосмовних країн, носії можуть відчувати себе привілейовано, відчувати певну гордість за те, що вони є первісно частиною англосмовного населення планети. Це почуття гордості варіюється від країни до країни, але найбільш це виражено в американському середовищі.

Негативний вплив, який чиниться на англосмовні країни становленням англійської як *lingua franca*, проявляється в небажанні і відсутності потреби розумітися в інших культурах, закріплюючи їхній образ у масах як менш значущий. Зникає необхідність вивчення інших мов, в результаті це призводить до того, що наразі носії англійської вважаються найбільш слабкими у вивченні іноземних мов серед представників усіх народностей світу. «It is known that the language skills of people whose mother tongue is English is the worst. In 2000, only

9 students successfully graduated among all the students majored in Arabian in America. While, languages using in UK is the least in Europe. This allows them to be more and more inert, and their thinking way to be more and more rigid» [30,с. 16]. Українською: «Відомо, що мовні навички в людей, рідною мовою яких є англійська, найнижчі. У 2000 році, в Америці, серед усіх студентів тільки 9 успішно завершили навчання арабською мовою. Поки показник використання різних мов у Великобританії найменший у Європі, англосовне населення є більш інертним, а їхній образ мислення — більш жорстким та скутим» (переклад мій – Т.В.).

Вплив домінування англійської мови в країнах, що не входять до «країноносіїв», більш негативний. Перевагою, безсумнівно, є міжнародна комунікація. Однак мова — це не тільки засіб спілкування, але так само й носій культури, національної ідентичності. Зіткнувшись із непереборним впливом поширення англійської мови, багато не англосовних країн відчуває безпорадність і стурбованість таким культурним вторгненням, спричиненим домінуванням англійської. Хоча вплив англійського панування невидимий і нематеріальний, він існує і найближчим часом не передбачається тенденція на його зменшення. Деякі дослідники вважають, що культурний імперіалізм — це лише продовження колоніальної політики більш цивільними засобами. Домінація англійської мови може бути руйнівною особливо для порівняно невеликих мовних груп, у деяких випадках погрожуючи зникненням їх самих, їхньої культури й самобутності (валлійський, ірландський). Таке явище як вимирання мов існувало з давніх часів, у сучасності ж воно набуває особливо великих масштабів та відзначається великою швидкістю. Є прогнози того, що половина мов зникне до середини XXI століття. Психологія безпорадності стає більш очевидною для цих не англосовних країн, які також хочуть стати локомотивом мовної сили. Наприклад, сьогодні, не дивлячись на те, що Франція щорічно витрачає 100 мільйонів доларів на просування французької культури, французька мова займає лише 9-е місце за поширеністю серед мов у всьому світі. Французькі вчені чітко усвідомлюють ситуацію. Вони кажуть, що або

вони публікують свої статті англійською, або не зможуть презентувати свої твори міжнародній публіці. Отже, не англійські країни зіткнуться з дилемою: інтегруватися у світ для модернізації або ізолювати себе для збереження національного характеру. Для модернізації необхідна інтеграція, але це, безумовно, вноситиме деякі зміни в традиційну культуру. У нинішній ситуації від того, чи вдасться успішно вийти з цього скрутного становища, залежить здатність ефективно справлятися з проблемами, спричиненими переважанням англійської мови в міжнародному спілкуванні.

Для ефективної міжнародної комунікації суспільству необхідно поміняти підхід до вивчення англійської мови як звичайної іноземної і сконцентруватися на вивченні й застосуванні ELF. Сьогодні питання ELF у всесвітній спільноті є все більш актуальним, англійська стала мовою світової науки, економіки, політики, однак, щоб уникнути конфліктів, людству ще варто опрацювати питання поширення англійської, аби запобігти активній культурній експансії англійського світу.

2.2 Лінгвістичний імперіалізм. У світі існує понад 7000 мов, і кожні два тижні одна зникає. Це пов'язано з тим, що більшість із цих мов є виключно усними та ніколи не мали писемності. Однак деякі дослідники стверджують, що навіть писемним мовам зараз може загрожувати зникнення. Погроза надходить від домінуючих світових мов. Найбільшими мовними «вбивцями» є такі мови, як англійська, китайська, хінді, іспанська та російська. 97% людства використовує лише 4% усіх мов світу. Це означає, що вся мовна різноманітність забезпечується невеликими етнічними групами.

Феномен лінгвістичного імперіалізму є наслідком британської колоніальної політики, яка глобально проявилася на багатомовному просторі у другій половині ХХ століття. Велика Британія, широко відома своїм колоніальним минулим, поширила свою мову, релігію та культуру у всьому світі, величезна кількість культур так чи інакше потрапили під тиск англійського середовища. Хоча колоніальні часи вже давно минули, а часи

слави колишньої Британської Імперії згасли, деякі дослідники вважають, що її імперська політика залишила після себе остаточний ефект, не зникнувши безслідно, але набувши іншої форми. Оскільки англійська мова вважається інструментом зручного міжнародного спілкування та освіти, в міжнародних колах виникає певне занепокоєння щодо способу викладання англійської мови у всьому світі. Роберт Філіпсон, один із головних дослідників явища лінгвістичного імперіалізму, заявляє: “My second fundamental belief is that English like any language is not intrinsically good or bad, noble or evil, far from it. It is used for masses of good purposes as well as less good ones. However in the colonial and post-colonial world it is often served evil purposes and not contributed to social justice, basically serving corporate western interests more than the mass of a population in certain countries... What I am against is a misuse to which English is put, not least in education» [26]. Українською: «Моє друге фундаментальне переконання полягає в тому, що англійська мова, як і будь-яка інша, не є суттєво доброю чи поганою, благородною чи злою, це далеко не так. Англійська слугує як благородним цілям, так і менш добрим. Однак у колоніальному та постколоніальному світі вона часто служить несправедливим цілям і не сприяє соціальній справедливості, в основному слугуючи корпоративним західним інтересам більше, ніж масовому населенню в певних країнах... Проти чого я виступаю, так це проти неправильного використання англійської мови, не в останню чергу в освіті» (переклад мій – Т.В.).

В міжнародному середовищі виникає велика кількість суперечок щодо способів викладання англійської мови (English Language Teaching – ELT), наприклад, відносно того, чи повинна англійська мова бути єдиною мовою *lingua franca* в Європі, або вона повинна використовуватися як єдина мова для належної освіти в країнах «третього світу». Способи ELT та TESOL (Teaching English for Speakers of Other Languages – викладання англійської мови для носіїв інших мов) часто критикують за пропаганду того, що глобальну англійську мову необхідно поширити у всьому світі. Філіпсон, як колишній учасник системи TESOL і колишній член Британського Консульства, заявляє, що

вказана система поширює певні міфи щодо необхідності англійської мови. У своїй роботі «TESOL 2019: Професіоналізм і міфи в TESOL» він пише: «English is marketed as though it is universally needed by the US state (Obama's 'English for all') and by the para-statal British Council. Its language policy advice led its Executive Director to insist that, for instance in India, English should be used in every classroom, office and home. Consequence: This advocacy ignores the local ecology, culture, and languages, but provides a boost for the British and US economies and international influence. The myth is a diversion from the real needs of the world's underprivileged» [27]. Українською: «Англійська мова нині рекламується так, ніби вона загально необхідна у всьому світі, такою державою як США («Англійська мова для всіх» Обама) та Британською Радою, що відповідає за міжнародні стосунки. Їх поради щодо мовної політики змусили виконавчого директора Британської Ради наполягати на тому, що, наприклад, в Індії англійська повинна бути використана в кожному класі, офісі й домі. Внаслідок: ця пропаганда ігнорує місцеву екологію, культуру і мову, але і забезпечує підйом для британських і американських економік. Міжнародний вплив міфу полягає у відволіканні людей від реальних потреб тих, хто опинився в не привілейованому положенні» (переклад мій – Т.В.). У своїх лекціях Філіпсон часто стверджує, що в деяких країнах (наприклад, в Індії, Намібії, Південній Африці) англійська мова розглядається як мова вищого соціального класу та активно її нав'язування, згадане вище, відіграє у цьому величезну роль.

Крім того, проблемою, яка часто розглядається у його роботі «Лінгвістичний імперіалізм», є некоректне викладання англійської мови, яке виражається у навчанні мові на прикладах ситуацій, які є недоречними для певних регіонів. Наприклад, матеріали навчальних посібників, що були пожертвовані до таборів біженців в Анголі та Замбії, стилізовані під класичну літературу для середньостатистичного британського учня і включали такі речення, як «Peter's helping daddy wash the car while Mary's helping mommy do the washing up» (Пітер допомагає татові мити машину, поки Мері допомагає матері мити посуд). Філіпсон вважає це «Absolutely horrific, it was a perfect

example of good intentions on the part of donors with a totally irrelevant material from the pedagogical cultural and linguistic points of view» [26]. Українською: «Абсолютно жахливо, це чудовий приклад доброзичливих намірів з боку донорів, в поєднанні з цілковито недоречним викладацьким матеріалом з педагогічної, культурної та лінгвістичної точок зору» (переклад мій –Т.В.).

З непрофесійної точки зору, на моєму особистому досвіді вивчення англійської мови в Україні, підручники, що використовуються в школах, справді виготовляються без урахування мовних та культурних особливостей цільової аудиторії. Філіпсон зазначає, що «Teaching materials from 'global' publishers (e.g. Pearson, Macmillan, Routledge, Oxford University Press) are assumed to have content and language that is appropriate for school systems worldwide. The 2018 Annual Report from Cambridge University Press states that its 'Education group publishes print and digital products for use in schools, with strong positions in Australia, Africa, India and in international schools around the world. Our reputation for developing international best practice in pedagogy and learning skills means we also have an advisory practice helping governments and schools systems with educational reform. Consequence: this myth creates and consolidates new forms of imperial dependence, cultural, educational, linguistic and commercial, to the advantage of the corporate world and its shareholders, and to academia in the UK & US, and generally to the disadvantage of local publishers and academia» [27]. Українською: «Передбачається, що навчальні матеріали від «глобальних» видавців (наприклад, Pearson, Macmillan, Routledge, Oxford University Press) мають зміст та мову, що відповідають шкільним нормам у всьому світі. У щорічному звіті за 2018 рік Кембриджського університетського друку зазначається, що їхня «Освітня група видає друковані та цифрові видання для використання в школах, що мають сильні позиції в Австралії, Африці, Індії та в міжнародних школах по всьому світу. Наша репутація щодо розвитку найкращої міжнародної практики в галузі педагогіки та навичок навчання означає, що ми також маємо консультативну практику, яка допомагає урядам та системам шкіл у проведенні реформи освіти». Наслідок: цей міф створює та

консолідує нові форми імперської залежності, культурну, освітню, лінгвістичну та комерційну, на користь корпоративного світу та його акціонерів, а також наукових спільнот Великої Британії та США, і загалом іде на шкоду місцевим видавцям та академічним колам» (переклад мій – Т.В.).

Дискусія про те, чи дійсно існує мовний імперіалізм у XXI столітті, ведеться активно, але наукова спільнота так і не прийшла до однозначного висновку. Погляди Філіпсона зазнали широкої критики в основному з боку носіїв мови, членів TESOL та самої Британської Ради. Ті, хто виступає проти Філіпсона та його послідовників, звертаються до наступних аргументів: «Decades back, Nazis and Soviets also condemned this lingual imperialism declaring English the language of world capitalism» [18]. Українською: «Десятиліття назад нацисти та Радянський Союз також засуджували цей мовний імперіалізм, оголосивши англійську мовою світового капіталізму» (переклад мій – Т.В.).

Крім того, прихильники англійської мови заявляють, що мова – це не та сила, якою можна керувати та використовувати її, оскаржуючи вислови Філіпсона відносно того, що англійська мова обмежує розвиток та знищує менш розповсюджені корінні мови. «There is by now a well-entrenched and very respectable branch of sociolinguistics which is concerned with describing the world of globalization from the perspective of linguistic imperialism and 'linguicide' often based on particular ecological metaphors. These approaches... oddly assume that wherever a «big» and «powerful» language such as English «appears» in a foreign territory, small indigenous languages will «die». There is, in this image of sociolinguistic space, place for just one language at a time. In general, there seems to be a serious problem with the ways in which space is imagined in such work. In addition, the actual sociolinguistic details of such processes are rarely spelled out — languages can be used in vernacular or in lingua franca varieties and so create different sociolinguistic conditions for mutual influencing» [14, с. 137-152]. Українською: «На сьогодні існує добре укорінена і дуже поважна галузь соціолінгвістики, яка займається описом світу глобалізації з точки зору лінгвістичного імперіалізму та «лінгвоциду», який часто базується на певних

екологічних метафорах. Ці підходи... дивним чином припускають, що всюди, де на чужій території з'являється «велика» та «потужна» мова, така як англійська, маленькі корінні мови «помруть». У цій концепції соціолінгвістичного простору є місце лише для однієї мови за раз. Загалом, здається, існує серйозна проблема з тим, як уявляється простір в таких роботах. Окрім того, фактичні соціолінгвістичні деталі таких процесів рідко прописуються — мови можуть бути використані у просторіччі чи у різновидах *lingua franca*, і у такий спосіб створюються різні соціолінгвістичні умови для взаємного впливу мов одна на одну» (переклад мій – Т.В.).

Також деякі дослідники стверджують, що звинувачення англійської мови в імперіалістичності та великих англомовних країн у використанні імперіалістичної тактики при просуванні англійської мови як «мови глобалізації» є порожніми та недостатньо підкріпленими фактами. Вважається, що на англійську мову зі свого боку також тиснуть і впливають менш поширені та багаточисельні мови, які також деформують англійську на регіональному рівні (наприклад, *World Englishes* – регіональні різновиди англійської мови, про які вже згадувалося в цій роботі). Інші стверджують, що сама теорія лінгвістичного імперіалізму виникає не з країн, які раніше зазнавали колоніального тиску, а з країн, що, навпаки, не мають такого культурного фону. «When dominant languages feel they are being dominated, something much bigger than a simplistic conception of power relations must be involved» [17, с. 24]. Українською: «Коли домінуючі світові мови відчують, що на них тисне панування іншої мови, з'являється потреба розглядати концепції набагато ширші, ніж спрощена концепція відносин влади» (переклад мій – Т.В.).

Досить популярним є аргумент, що теорія англійського лінгвістичного імперіалізму є продуктом країн, рідна мова яких наразі відчуває тиск через домінування англійської в міжнародному просторі. Незважаючи на те, що основний прихильник теорії народився в Англії та був носієм мови. Загалом, лінгвістичний імперіалізм не завжди стосується англійської мови. Її основи можуть бути застосовані до кількох домінуючих мов світу, наприклад,

російської чи китайської. Ці дві мови мають багату історію домінування у своїх регіонах (а Росія також є колишньою колоніальною імперією).

Отже, лінгвістичний імперіалізм стосується не лише англійської мови. Але саме англійська є, безумовно, найбільш обговорюваною мовою в міжнародному суспільстві. Сам факт того, що це центр дискусії в такій, на перший погляд, широкій темі, лише поглиблює враження тотального панування англійської над іншими порівняно «великими» мовами. Навіть в українському та російському соціокультурному середовищі знання англійської мови на рівні вище середнього, вважається престижним та «забезпечує більш яскраві перспективи» в майбутньому людини. Дебати про лінгвістичний імперіалізм досі тривають та не зникнуть найближчим часом.

2.3 Культура та глобалізація. Глобалізація – це процес інтеграції різних культур, мов, організацій, країн тощо з усього світу. Глобалізація в культурі, безумовно, має як позитивні, так і негативні наслідки. До негативних наслідків глобалізації можна віднести стрімку популяризацію масової культури та подальше витіснення елітарної культури, ерозії культурного різноманіття. Позитивними сторонами глобалізації є встановлення культурних зв'язків за допомогою універсального інформаційного простору. За допомогою інформаційних технологій різні культури проникають в усі куточки нашої планети, відбувається дипломатичне зближення держав та розвиток національних економік.

Тема глобалізації включає кілька напрямків та розглядає ряд певних проблем. Глобалізація стосується майже всіх аспектів сучасного людського життя. Інтерес до питань глобалізації у сучасному світі зовсім не втрачений. Головним у глобалізації є обмін інформацією наукового, економічного, політичного, соціально-культурного та іншого характеру. Процес глобалізації, що відбувається на наших очах, змінює умови життя і зачіпає основні інтереси кожної цивілізації, країни та сім'ї.

Процеси глобалізації – це незаперечний факт, який змінює обличчя сучасного світу. Приєднання до світової спільноти призводить до рішучих змін у виробництві та споживанні, змінює уявлення людей про сучасний світ, змушує їх осмислювати нові проблеми, що вимагає знань, навичок та особливої поведінки.

Глобалізація сприймається по-різному в залежності від культури. Опитування, проведені в Європі та США, показують такі результати: «In fact, American and European publics see globalization quite similarly. According to a U.S. State Department poll of Europeans in the fall of 2000, 65 per cent of the British respondents, 73 per cent of the Germans, 57 per cent of the French, and 62 per cent of the Austrians judged globalization to be primarily positive. The Italians were somewhat less positive (50 per cent) though only 23 per cent rated globalization a bad thing. A roughly contemporaneous Harris poll of Americans (April 2000) found that 64 per cent believe that globalization is good for the U.S. economy. In an October 1999 survey by the Program on International Policy Attitudes (PIPA) of the University of Maryland, when asked to rate globalization on a 0 to 10 scale, with 10 being very positive, Americans gave a mean response of 6—on the positive side, but only moderately so» [22]. Українською: «Насправді американська та європейська громадськість сприймає глобалізацію досить схоже. За даними опитування Державного департаменту США серед європейців восени 2000 року, 65% британських респондентів, 73% німців, 57% французів та 62% австрійців оцінили глобалізацію як переважно позитивну. Італійці були дещо менш позитивними (50%), хоча лише 23% оцінили глобалізацію як погану річ. Приблизно одночасне опитування американців Гарріса (квітень 2000 р.) Показало, що 64% вважають, що глобалізація корисна для економіки США. В опитуванні, проведеному Програмою міжнародних політичних відносин (PIPA) Університету штату Меріленд у жовтні 1999 р., на запитання оцінити глобалізацію за шкалою від 0 до 10, де 10 було дуже позитивним, американці дали середню відповідь 6 – на позитивному боці, але досить помірно» (переклад мій – Т.В.).

Сьогодні, в громадській думці багатьох країн, глобалізація пов'язана з експансією західної цивілізації. Щоб зберегти свою «цивілізаційну оболонку», незахідні країни намагаються обрати шлях назад (від глобалізації) у формі «повернення традицій», що часто призводить до застою та їх ізоляції від сучасного світу. Глобалізація – це зовсім не те саме, що вестернізація. Хоча джерелом глобалізації є західний світ, це є природним результатом соціальної еволюції, що втілило загальний цивілізаційний дух, властивий усьому людству.

Позитивними наслідками глобалізації є зв'язок глобалізації в культурній сфері з розвитком комунікаційних мереж. Глобалізація призвела до вироблення загального способу життя та звичок споживання.

На глобалізацію в галузі культури значним чином вплинуло ЗМІ, оскільки ми одразу дізнаємось про трагедії людства, формуючи світову свідомість. «Глобалізація ЗМІ» також призвела до величезних монополій, які контролюють наші основні глобальні ЗМІ, що може становити ризик упередженості та відсутності об'єктивності.

Глобалізація посилила розвиток різних людських спільнот, наприклад, призвела до існування цифрових спільнот. Вона також заохочує до обміну досвідом та досягненнями у мистецтві, створила стимул для появи нових музичних жанрів та кухні. Глобалізація в галузі культури призвела до того, що ми все більше і більше усвідомлюємо наслідки споживання продуктів мас-маркету, наприклад, думаємо про умови праці та середовище, в якому виробляється продукція, яку ми купуємо. В епоху глобалізації міжкультурний діалог став необхідністю як для міжнародної солідарності, так і для загального дотримання прав людини.

Але, звичайно, глобалізація має менш гарну сторону. Глобалізація поглибила різницю в темпах культурного розвитку країн, що входять до кола економічних лідерів та тих, що не входять до нього. Якщо раніше показники цих країн, такі як рівень людського потенціалу, поступово наближались до усередненого значення, що породило певний оптимізм серед тих, хто належав до країн третього світу, то тепер надія на те, що менш розвинені країни в

історичній перспективі зможуть наблизитися до провідних країн, практично вмерла. Невідповідність темпів їх культурного розвитку з кожним роком стає все більш очевидною, породжуючи практично нерозв'язні суперечності, провокуючи ріст націоналізму, шовінізму та ксенофобії, створюючи передумови для появи радикального екстремізму, який, як показує практика, часто ґрунтується на почутті ображеної національної гідності, ідеї колишньої величі та провідної ролі в культурному розвитку, втраченої внаслідок культурної експансії, здійсненої за тривалий час країнами, що належать до іншої цивілізаційної системи.

«Globalization is not easily defined. For some, it is a positive process leading to shared social values worldwide. For others, the term has a negative meaning, and critics see it as marginalizing less dominant cultures, particularly those in the developing world. Some critics refer to it as the "McDonaldization" of culture because of global advertising campaigns that undermine cultural diversity. Insinuating Western culture on other societies diminishes global economic development and hampers the expression of individual cultural identity» [23]. Українською: «Глобалізація визначається непросто. Для деяких це позитивний процес, що веде до спільних соціальних цінностей у всьому світі. Для інших цей термін має негативне значення, і критики розглядають його як маргіналізацію менш домінуючих культур, особливо тих, що розвиваються. Деякі критики називають це «макдональдизацією» культури через глобальні рекламні кампанії, що підривають культурне різноманіття. Натякання західної культури на інші суспільства зменшує глобальний економічний розвиток та перешкоджає вираженню індивідуальної культурної ідентичності» (переклад мій –Т.В.).

Велика доля критики глобалізації криється в критиці західного капіталістичного домінування. Багато негативних наслідків виникає через економічну нерівність у сучасному міжнародному просторі. Економічний успіх тісно пов'язаний з культурною експансією, чим більше товарів і торгових марок потрапляє на світовий ринок – тим більше виникає культурного тиску країни їх

походження. «Large multinational companies promote their products globally, and brands like Coca-Cola, KFC and Nike are prevalent across the world. The negative effect of global marketing is that local companies are edged out of the market and the multinational companies impose American or European consumer trends on other cultures. Similarly, the fast-food industry promotes values of production efficiency. As a result, traditional cuisine appears less cost-effective and profitable than fast food, causing traditional food outlets to lose the opportunity to flourish, or even exist» [23]. Українською: «Великі міжнаціональні компанії просувають свою продукцію у всьому світі, а бренди, такі як Coca-Cola, KFC та Nike, переважають у всьому світі. Негативний ефект глобального маркетингу полягає в тому, що місцеві компанії вибиваються з ринку, а міжнаціональні компанії нав'язують американським чи європейським споживчим тенденціям інші культури. Подібним чином індустрія швидкого харчування пропагує значення ефективності виробництва. Як наслідок, традиційна кухня виглядає менш економічно ефективною та вигідною, ніж фаст-фуд (їжа швидкого приготування), що змушує традиційні заклади харчування втрачати можливість процвітати або навіть існувати» (переклад мій – Т.В.).

Неможливо говорити про глобалізацію та культуру, не згадуючи масову культуру. Основним постачальником масової культури через кіно та музичну індустрію є США. Кіноіндустрія в Голлівуді може бути не найпродуктивнішою (наприклад, у порівнянні з Боллівудом), але, безумовно, найвпливовішою. Погляньмо, наприклад, на великі кіно-премії. Різні нагороди отримують найвидатніші фільми року в усьому світі, але жодна не вважається такою престижною і бажаною, як американський "Оскар". Жодним іншим церемоніям нагородження не приділяється така міжнародна увага, не кажучи вже про те, що їх цінність зменшується. Навіть через падіння інтересу до «Оскара» за останні кілька років інші міжнародні нагороди не стали більш популярними.

«Another criticism is that Western nations, particularly the United States, impose cultural values on others through media and popular culture. Critics of globalization call this “cultural imperialism” because the West promotes its culture as

having more worth, or being more correct than other regions' cultural values. The domination of news media and Internet services by Western companies helps maintain this influence over local views. Similarly, Western nations are less likely to celebrate other cultural values and this further minimizes the importance of other cultures» [23]. Українською: «Інша критика полягає в тому, що країни Заходу, зокрема США, нав'язують іншим культурні цінності через засоби масової інформації та популярну культуру. Критики глобалізації називають це «культурним імперіалізмом», оскільки Захід пропагує свою культуру як таку, що має більше цінностей або є більш коректною, ніж культурні цінності інших регіонів. Панування західних компаній серед засобів масової інформації та Інтернет-послуг допомагає зберегти цей вплив на місцеві погляди. Подібним чином західні країни рідше звертають увагу на інші культурні цінності, і це ще більше мінімізує значення інших культур» (переклад мій – Т.В.)

Хоча про мови вже було сказано багато, важливо поглянути на це питання лише крізь призму глобалізації. Англійська мова значно поширюється на міжнародні культурні та економічні простори. Але, як було зазначено раніше, глобалізація тісно пов'язана з економічним пануванням та прибутками на торговому ринку.

«Language is a key expression of cultural diversity. Critics of globalization claim it marginalizes some languages and may even cause some languages to die out. Others say this is a myth. English has become the dominant language, across the world. Certainly, English is widely used as a second or third language, which helps the globalization of business trade; however, if business communities see more benefits in speaking Spanish or Chinese, they learn those instead. Since the world's dominant economies speak English, other languages have become less important» [23]. Українською: «Мова є ключовим виразом культурного різноманіття. Критики глобалізації стверджують, що це маргіналізує деякі мови й навіть може спричинити відмирання деяких мов. Інші кажуть, що це міф. Англійська мова стала домінуючою у всьому світі. Звичайно, англійська мова широко використовується як друга або третя мова, що допомагає глобалізації ділової

торгівлі; однак, якщо бізнес-спільноти бачать більше переваг у розмові іспанською чи китайською мовами, вони навчаються цим мовам. Оскільки домінуючі економіки світу говорять по-англійськи, інші мови стали менш важливими» (переклад мій – Т.В.).

Через економічне та культурне панування успішних країн, менш успішні країни, як правило, страждають від економічної стагнації, не в змозі інтегрувати свій національний бізнес на міжнародний ринок. Той самий ефект спостерігається і в культурній галузі з неможливістю культури третього світу стати навіть трохи глобальною.

«Some United Nations members claim that globalization increases poverty particularly among young people, the old, women, indigenous peoples and migrants. An increase in poverty has a widespread cultural impact. A representative from Cuba said one result of globalization was that 20 percent of the world population consumed 80 percent of global production, leaving 80 percent of the population in increased poverty. One way to reduce poverty in these groups is for wealthy nations to accept more imports from developing countries» [23]. Українською: «Деякі члени ООН стверджують, що глобалізація збільшує бідність, особливо серед молоді, старих, жінок, корінних народів та мігрантів. Зростання бідності має широкий культурний вплив. Представник Куби заявив, що одним із результатів глобалізації стало те, що 20% світового населення споживають 80% світового виробництва, залишаючи 80% населення у збільшеній бідності. Один зі способів зменшити бідність у цих групах полягає у тому, щоб заможні країни приймали більше імпорту з країн, що розвиваються» (переклад мій – Т.В.).

Розділ 3. КРОСКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

У кожній національній культурі є свої відмінні риси й особливості. Кожна культура має свої унікальні характеристики, які визначають людську поведінку і сприйняття реальності, а так само й інших культур. У разі проникнення однієї культури в іншу, а також в процесі міжкультурного співробітництва важливо знати й розуміти ці відмінності й у чому вони полягають. Щоб говорити про те, який вплив англійська мова чине на культури країн розширеного кола, необхідно зрозуміти самі культури країн-носіїв і їхні відмінності від культур тих народностей, у які вони проникають разом із поширенням англійської мови.

3.1 Організаційна культура Герта Гофстеде та мова. Нідерландський соціолог Герт Гофстеде розробив «типологію культурних змін», яка на цей час використовується як основа крос-культурних комунікацій. Спочатку типологія культурних змін розроблялася для впровадження в організаційну культуру великих корпорацій заради максимізації ефективності управління різними міжнародними підрозділами.

Типологія культурних змін ґрунтується на особливостях національних культур. Гофстеде виділяє в національних культурах такі параметри:

Дистанція влади — визнаний, або допустимий ступінь нерівності між людьми з погляду впливу на рішення, що приймаються. «Дистанцированность власти определяется как степень, с которой облечённые меньшей властью члены организаций институционализированных групп (например, семьи) принимают неравное распределение власти и ожидают этого неравенства. Этот параметр отражает неравенство (по шкале «более vs. менее») с точки зрения более низкого, а не более высокого уровня социума. Имеется в виду то, что уровень неравенства в обществе поддерживается подчинёнными в не меньшей мере, чем лидерами. Разумеется, власть и неравенство являются самыми фундаментальными свойствами любого общества. Во всех обществах есть

неравенство, но в каких-то из них оно проявляется в большей степени» [11, с. 13].

Дистанція влади, як і всі параметри національної культури Гофстеде, оцінюється за 100-бальною шкалою. Залежно від того, велика вона чи ні, визначається готовність підкорятися або ж навпаки заохочується незалежність. Гофстеде наводить приклад: «Общество с небольшой дистанцией власти: иерархия означает неравенство ролей, основанное на полезности и необходимости; подчиненные ожидают консультаций со стороны руководства; идеальный руководитель — изобретательный демократ» [19, с. 8].

У країнах із низькою дистанцією влади ієрархія дуже змазана, керівники й підлеглі працюють в одному просторі, їдять в одній столовій, у сімейних стосунках батьки не вимагають беззастережного підпорядкування від дитини, заохочується індивідуальність, студенти прагнуть до незалежності, менеджери воліють радитися з підлеглими, жорсткий контроль оцінюється співробітниками негативно. Низька дистанція влади спостерігається в таких країнах як Сполучені Штати Америки, Великобританія, Німеччина, Нідерланди, Австрія.

Висока дистанція влади характеризується насамперед усвідомленням і прийняттям нерівності з боку підлеглих. Гофстеде наводить такі приклади: «Общество с большой дистанцией власти: иерархия означает существующее неравенство; подчиненные рассчитывают на то, что им скажут, что нужно делать; идеальный руководитель - благосклонный автократ (хороший отец)» [12, с. 8].

У країнах із високою дистанцією влади простежується чітка робоча ієрархія, підлеглі бояться сперечатися з начальниками й вважають за краще жорстке керівництво діалогом, у сім'ях батьки велику увагу приділяють слухняності дитини, студенти більш цінують комфорт, ніж незалежність. Висока дистанція влади спостерігається в таких країнах, як Росія, Україна, Південна й Північна Корея, Китай, Японія.

Індивідуалізм-колективізм — характеризує ступінь, з якою громадяни цієї країни або співробітники організації вважають за краще діяти самостійно, а не як члени тієї чи іншої групи. «Індивідуалізм в протиставленні колективізму, розглядається як характеристика суспільства, а не індивіда – це ступінь інтеграції членів якого-небудь суспільства в групи. В індивідуалістических культурах зв'язи між індивідами не жорсткі: кожен відповідає сам за себе і свою найближчу сім'ю. В колективістських культурах люди з народження інтегровані в сильні, надійні групи; часто це сім'я в широкому сенсі (дядьки, теті, дідусі і бабусі). Ці групи оберігають їх, взаємно отримуючи безсумнівну відданість, і протистоять іншим групам» [11, с. 16].

Залежно від цього показника в суспільстві виділяються такі речі, як сепаратизм і універсалізм. Сепаратизм - образ мислення, при якому норми спілкування з людьми залежать від групи або категорії, до якої вони належать. Універсалізм - образ мислення, при якому норми спілкування з людьми однаково незалежно від їх приналежності.

«Як протиставленість сплоченості (колективізму) індивідуалізм визначає тяготіння до особистим цілям, усвідомлення себе як «я», захист особистих інтересів, зв'язи між окремими людьми, не навантаженими сильними зобов'язаннями діяти разом (США); для колективістської культури (Латинська Америка) притаманні групові цілі, усвідомлення себе як «ми», підтримання відносин, норм. Чим вище – тим більше значимість особистих інтересів» [13, с. 1].

Гофстед пише, що суспільство з розвиненим колективізмом передбачає, що ціннісні стандарти розрізняються всередині груп і поза ними: сепаратизм; що інші люди оцінюються як члени їх групи; важливіші взаємини між людьми, ніж завдання; відносини між роботодавцем і найманим працівником будуються на основі моральної моделі. У країнах з низьким показником індивідуалізму й розвиненим колективізмом співробітники знаходяться в емоційній залежності від роботодавців, вірність цінується вище індивідуальної вигоди, люди мислять

категоріями свій — чужий, студенти вважають менш прийнятним переслідувати особисті цілі і все ж таки піклуються про загальне благо, люди позитивно сприймають таке поняття, як «робота на ідею», соціальні відносини визначаються приналежністю до груп. Країни з низьким показником індивідуалізму: Україна, Росія, Колумбія, Тайвань.

Високий індивідуалізм характеризується таким чином: суспільство з розвиненим індивідуалізмом має одні й ті ж цінності, що дійсні для всіх (тобто універсалізм); інші люди оцінюються як потенційні ресурси; важливіші завдання, ніж взаємини; відносини між роботодавцем і найманим робітником будуються на основі розрахунку. У країнах із високим показником індивідуалізму працівники насамперед цінують свій особистий час, а не благо компанії, суспільством заохочується індивідуальна ініціатива, люди мислять загальними поняттями, кожен член суспільства несе за себе індивідуальну відповідальність і визначає себе лише найближчим сімейним колом, особисті інтереси ставляться вище колективного блага. Країни з високим показником індивідуалізму: Сполучені Штати Америки, Великобританія, Нідерланди, Канада, Данія.

Маскулінність-жіночність — ще один показник національної та організаційної культури, який виділяє Гофстеде. Суспільства з жорстким традиційним поділом і закріпленням соціальних ролей і трудових функцій між чоловіками й жінками Г. Гофстеде назвав маскулінні, а суспільства зі слабким поділом ролей — фемінності. «Мужественность в сравнении с противоположностью — женственностью (иногда — мачизм против феминизма) — является еще одним фундаментальным вопросом общества, так как относится к распределению ролей между мужчинами и женщинами для определения диапазона методов решения проблем. Исследования компании IBM показали, что в разных обществах ценности женщин меньше отличаются друг от друга, чем ценности мужчин, и что ценности мужчин в разных странах могут содержать параметры от чрезмерной самоуверенности и настроенности на соперничество и максимального различения от женских ценностей, с одной

сторони, до скромності, заботливості і близькості к женским ценностям — с другой. Если в обществе преобладает тенденция к самоутверждению личности, то его называют «мужественным», а если преобладают тенденции к заботливости и скромности, то общество – «женственное». [12, с.7]. Жінки в жіночних суспільствах мають такі ж тенденції до прояву скромності і дбайливості, як і чоловіки; в мужніх суспільствах жінки також виявляють тенденції до самовпевненості і конкуренції, але не в такій мірі, як чоловіки, в цих країнах спостерігається тенденція до розбіжності в цінностях жінок і чоловіків.

У жіночому суспільстві зайва самовпевненість висміюється; співробітники згодні працювати за більш низькі ставки оплати праці; зберігається фокус на якість життя; діє інтуїція. У мужньому суспільстві зайва самовпевненість високо цінується; співробітники згодні працювати тільки за більш високі ставки оплати праці; зберігається фокус на кар'єрне зростання; діє рішучість. «Термин "мужественность" необязательно подразумевает юридическое неравенство полов. Общества, в которых господствуют ценности мужественной культуры, обычно характеризуются тем, что мужчины и женщины имеют абсолютно равные права; женщинам часто присуще стремление уравниваться с мужчинами в профессиональной и общественной деятельности, демонстрируя многие стереотипы традиционно мужского поведения. Термин "женственность" (femininity) означает приверженность членов общества таким ценностям, как создание гармоничных отношений, проявление склонности к компромиссам, скромности, заботы о ближнем, созданием уюта, стремлением к повышению качества жизни и т.д» [3, с.1].

З огляду на ці дослідження Г. Гофстеде, країною з найвищим індексом мужності є Японія, за якою слідують германомовні країни — Німеччина, Австрія і Швейцарія. До країн із високими показниками мужності належать також США й Англія.

Найбільш виражені ознаки жіночності в культурі демонструють країни континентальної Північної Європи (Швеція, Данія, Нідерланди, Норвегія і

Фінляндія). Середні значення показника мужність / жіночність демонструють такі країни, як Аргентина, Перу, Чилі, Парагвай, Бразилія, Іспанія, Португалія, Італія, Греція, Франція, а також Росія. У цих країнах є велика кількість громадських та робочих ролей, які з успіхом можуть виконувати як чоловіки, так і жінки.

Прагнення уникати невизначеності — «степень, с которой люди предпочитают действовать самостоятельно, заботясь о себе и своих близких. Речь идет о неопределенности будущего во всех значимых для повседневной жизни аспектах, причем не столько отдаленного, сколько ближайшего завтра (дней, недель, месяцев)» [3, с.1].

Гофстеде пише: «Стремление избежать неопределенности обуславливается степенью терпимости общества к неопределенности и двусмысленности; т. е. в конечном счете относится к поиску человеком истины. Оно указывает, в какой степени культурное программирование позволяет членам общества ощущать комфорт или дискомфорт в неопределенной, неустойчивой ситуации. Неопределенная ситуация нестандартна, неизвестна, непредсказуема, отличается от обычной» [12, с.8]. Суспільство з низьким прагненням уникнути невизначеності: неприйняття правил — писаних або неписаних; низький рівень формалізації і стандартизації; терпимість до людей з високими ідеями та нестереотипною поведінкою.

Низький показник прагнення уникати невизначеність передбачає низьку тривожність населення, високу схильність до ризику, менший емоційний опір змінам, менший розрив між поколіннями, надію на успіх, високу готовність на компроміс.

Країни з низьким показником прагнення уникати невизначеність – Данія, Швеція, Великобританія, Гонконг. «Общество с высоким стремлением избежать неопределенности: эмоциональная потребность в правилах — писанных или неписанных; высокий уровень формализации и стандартизации; нетерпимость к людям с отклоняющимся поведением и идеями» [12, с.8].

Високий показник прагнення уникнути невизначеність вказує на високу тривожність населення, уникнення ризиків, високий емоційний опір змінам, потреба слідувати чітким і детальним вказівкам, несхвалення й малу готовність до компромісів. Країни з високим показником прагнення уникнути невизначеність: Японія, Польща, Росія, Україна.

Наведені вище характеристики будуть використані надалі для поглиблення теми міжнародного сприйняття культури. Безліч незручностей та помилок виникають під час міжнародної взаємодії через культурні відмінності та нездатність їх зрозуміти й аналізувати. Модель, надана Гофстеде, не лише спрощує процес розуміння культурних відмінностей, розбиваючи їх на конкретні категорії та пояснюючи їх – система інтерпретації національних культур дозволяє глибше зрозуміти менталітет та соціальний контекст певної країни.

3.2 Американська британська та європейська міжнародна комунікація та її проблеми. Англійська мова стає однією з головних міжнародних мов у XXI столітті. Це не може не вести до змін в культурах англійськомовних країн. Завдяки цьому в міжнародному англійському суспільстві формуються певні поведінкові звички та норми. На сьогодні знання англійської мови очікується від мандрівників по всій Європі, від ресторанів та магазинів поблизу популярних туристичних пам'яток. Ці очікування притаманні навіть не носіям англійської мови. Це залишає свої сліди на американській, європейській та британській культурах.

Отже, як глобалізація англійської мови впливає на культуру США? Спираючись на типологію Гофстеде, можна проаналізувати світогляд жителів Сполучених Штатів Америки.

Для США характерні такі показники:

- Відстань влади – 40
- Індивідуалізм – 91
- Маскулінність – 62

- Уникнення невизначеності – 46

Американська культура сама по собі досить егоцентрична; це пояснюється як високим показником індивідуалізму, так і відносно низьким показником відстані влади. Досить низький бал відстані влади (40) у поєднанні з однією з найбільш індивідуалістичних (91) культур у світі відбивається в американському лозунгу «свобода та справедливість для всіх». Про це свідчить явний наголос на рівних правах у всіх аспектах американського суспільства та уряду. Суспільство зі слабким колективізмом, в якому очікується, що люди доглядають лише за собою та своїми найближчими сім'ями і не повинні (надто) покладатися на владу для підтримки. Оцінка США щодо маскулінності – 62, і це дуже відчувається в типових американських моделях поведінки. Комбінація високої маскулінності та найвищого індивідуалізму в світі виявляється в тому, що поведінка в школі, роботі та іграх базується на спільних цінностях, згідно з якими люди повинні «прагнути бути найкращими за всіх», та слідувати тезі «переможець забирає все». Як результат, американці схильні вільно демонструвати та говорити про свої «успіхи» і життєві досягнення. Не успіх сам по собі є головним мотиватором в американському суспільстві, але можливість свій успіх показати.

Причина, по якій ця характеристика національної культури США важлива, як і повне впровадження концепції організаційної культури Гофстеде, полягає в тому, що певною мірою процес глобалізації англійської мови змусив велике американське суспільство розширити свої національні риси поведінкової моделі на інші культури.

Домінування англійської мови в рамках глобальної комунікації лише посилює ці характеристики. Громадяни США часто не вважають за необхідне поглиблюватися у вивчення культури, соціальної та економічної структури інших країн. Можна сказати, що середньостатистичний американець живе в інформаційному просторі, де США є провідною країною у світі. Це особливо чітко виражається у сприйнятті міжнародних та внутрішньодержавних конфліктів.

Через дуже сприятливе до англійської мови міжнародне середовище виникла тенденція до, певною мірою, американоцентричного мислення. Вивчити англійську мову означає не лише вивчити граматику та вимову, але й, в сучасній освітній програмі, неминуче занурення в культуру країни, де ця мова є державною. Ситуація, що склалася у світовій спільноті, є досить унікальною. Світ активно вивчає культури США та Великої Британії, їхню мову, але завдяки цьому ж факту потреба середньостатистичних громадян цих країн у вивченні певної іноземної мови або іншої культури зводиться до мінімуму. Загальна тенденція в американському суспільстві, яка проявляється в різних соціальних мережах, полягає в тому, що типовий американський учасник міжнародної розмови абсолютно не звертає уваги на культури та менталітет інших країн.

Розглянемо більш конкретні ситуації. У 2019 році до американських новин потрапила російська новина про жінку, яка жила за межею бідності та втратила свій будинок внаслідок пожежі. Найпоширеніший коментар до ситуації: «Це абсолютно її провина, що вона втратила все, чому у неї не було страхування!?» Це досить активно висміяли неамериканські користувачі соціальних мереж. Річ у тім, що звичайна для США система страхування майже не зустрічається в більшості інших країн світу, але велика кількість коментаторів, здається, зовсім не знає про цей факт. Ставлення до США як до центральної країни світу її громадянами також проявило себе під час великих конфліктів, а саме у громадській реакції на них. На прикладі 2020-го року досить легко простежити, як виражається ця риса американського народу в контексті міжнародної комунікації. Важливо зауважити, що є суттєва різниця між реакцією громадян США на потрясіння, що відбулися в їхній власній країні, й ті події, що відбувалися за її межами.

У приклад можна навести дві великі світові події: початок руху Black Lives Matter (BLM) в Америці й пов'язані з цим масові заворушення й масові протести, арешти й побиття громадян у Білорусі, пов'язані з результатами останніх виборів, де офіційні результати підрахунку голосів радикально відрізнялися від результатів підрахунку незалежних організацій.

Те, що відбулося з Джорджем Флойдом, було висвітлено у всіх світових новинах і підняло хвилю обговорень в Інтернеті. Американці активно підвищували світову обізнаність про це й закликали весь світ висловлювати підтримку протестантам, залишали реквізити фондів і закликали медійних особистостей з усього світу говорити про це. Якщо ж виникала відмова освячувати й коментувати ці події, на людину обрушувався потік негативних коментарів і листів, у яких його/її проголошували расистами, націоналістами, слідувала принципова відмова від творчості цієї людини. Національність при цьому не враховувалася (так, наприклад, російську художницю з великою інтернаціональною аудиторією, яка відмовилася коментувати те, що відбувається не в тій країні де вона проживає, та не у тій культурі, у якій вона розбирається, змусили написати великий лист з вибаченнями).

Уся комунікація в цьому випадку велася англійською мовою. Коли представники інших національностей вставали на захист своїх культурних діячів, виникло таке явище: велика частина таких коментарів була написана рідною мовою тієї чи іншої нації, на що американці розлютилися, вимагаючи «виражатися зрозумілою для них мовою» що призвело до конфлікту, адже велика частина не-носіїв знала англійську на достатньому для підтримання розмови рівні; виникла теза «чому ми мусимо вчити вашу мову для зручної лише вам комунікації, а ви й пальцем не поворухнули, щоб нас зрозуміти». Таким чином, американська нація не сприймає англійську як явище міжнародне і глобальне, але вважає англійську мову «своєю», підкреслюючи її національний аспект. Хвилювання в Білорусі, насамперед, були помічені й обговорювалися країнами пострадянського простору, деякими європейськими країнами (згодом проблема була визнана всіма учасниками Європейського Союзу). У першому випадку американці очікували активного міжнародного відгуку на свої проблеми і пропагували таку точку зору: «те, що відбувається в одній країні в такому масштабі, стосується всього світу». Однак у випадку з Білоруссю, її населення майже не отримало уваги й підтримки від американського суспільства. Велика частина коментарів американців стосовно

цієї проблеми полягала в наступному: «Не можна допустити в нашій країні такого», «це чекає нас, якщо на посаді президента залишиться Трамп». Американська широка громадськість не обговорювала проблему Білорусі, не висловлювала підтримку її громадянам, а лише адресувало власні проблеми.

Аналізуючи ці обидві ситуації, можна зробити висновок, що громадськість США має тенденцію до американоцентризму, яка підкріплюється домінуванням у міжнародних комунікаціях англійської мови й радикальним збільшенням людей, що вивчають англійську як другу або третю мову.

Озираючись на ситуацію, що склалася з російською художницею під час протестів BLM, слід поговорити про таке поняття, як «Культура скасування». Почнемо з визначення культури скасування та того, як вона проявляється. «Cancel culture or a call-out culture is a modern form of ostracism in which someone is thrust out of social or professional circles – whether it be online, on social media, or in person. Those subject to this ostracism are said to have been "cancelled". The expression "cancel culture" has mostly negative connotations and is commonly used in debates on free speech and censorship. The notion of cancel culture is a variant of the term call-out culture and constitutes a form of boycotting or shunning involving an individual (often a celebrity) who is deemed to have acted or spoken in a questionable or controversial manner» [15]. Українською: «Культура скасування – це сучасна форма остракізму, коли хтось витісняється із соціальних чи професійних кіл – будь то в Інтернеті, соціальних мережах або особисто. Ті, хто підпадає під цей остракізм, як кажуть, були «скасовані». Вираз «культура скасування» має переважно негативні відтінки і зазвичай використовується в дискусіях щодо свободи слова та цензури. Поняття «культура скасування» являє собою форму бойкоту чи ухилення від співробітництва з людиною (часто знаменитістю), яка, як вважається, діяла або говорила сумнівним або суперечливим чином». Якщо корпорацію чи компанію звинувачують і осуджують за переконання чи вчинки, це також іноді називають «скасуванням» (переклад мій. – Т. В.).

Давайте тепер розглянемо, як це явище проявляється на практиці. Найвідоміший приклад – британська письменниця Дж. К. Роулінг та те, як її «скасували» за «трансфобію». Більшість знаменитостей мають різноманітні соціальні мережі, включаючи Twitter. В одному зі своїх старих твітів Роулінг брала участь у суперечці стосовно дикторки новин, яка була змушена покинути роботу через її зауваження щодо того, що біологічна стать людини буває лише жіноча чи чоловіча. Роулінг вирішила висловитись прокоментувати ситуацію таким чином: «Одягайтеся як хочете. Називайте себе як хочете. Спіть з будь-якою свідомою людиною. Беріть від життя найкраще, та живіть у спокої та безпеці. Але змушувати жінку піти з роботи, бо вона сказала, що біологічна стать реальна?» Це спровокувало масові звинувачення в трансфобності Роулінг. Публіка вимагала великі студії розірвати з нею всі контракти, видалити її ім'я зі своїх власних книг. Багато акторів «Гаррі Поттера» відмовились асоціюватися з її іменем. Але, на щастя для неї, вона не зазнала серйозних фінансових наслідків, її не виключили з власних проєктів, а великі студії не розривали з нею жодних контрактів. Однак цей інцидент не минув зовсім без наслідків, репутація письменниці все ще страждає, і велика кількість людей досі засуджує її в соціальних мережах та друкованих ЗМІ.

Ще одним яскравим прикладом культури скасування є Джеймс Ганн. Здебільшого він відомий як режисер фільму кінематографічного Всесвіту Marvel "Вартові Галактики" та "Вартові Галактики 2". Джеймс також постраждав від різкої публічної критики, але на відміну від Роулінг Ганн не сказав нічого суперечливого. Хтось знайшов, що його твіт, який був опублікований 10 років тому (датований 2009 роком), що містив надзвичайно суперечливі жарти про зґвалтування та педофілію. Це не тільки пошкодило його репутацію, але навіть після вибачень і пояснень, що 10 років тому він говорив багато різних «дурниць», а тепер він сам вважає свої жарти моторошними й не смішними, Дісней розірвав контракт з режисером, вилучив його з виробництва третьої частини "Вартових Галактики", а також розірвав усі майбутні угоди з ним. Однак Гана підтримали актори фільму та його колеги, які

публічно виступили в його захист. Завдяки цьому громадська думка змінилася на користь режисера, який втратив майже весь дохід через жарт, який було зроблено 10 років тому. Його запросили зняти фільм для Warner Brothers, а згодом він відновив свої угоди з Діснеєм. Тобто така масова реакція публіки на публічні висловлювання акторів, режисерів, художників, співаків та інших знаменитих людей може серйозно вплинути на їх життя та творчість.

Ще однією концепцією, яка народилася в XXI столітті, є культурна апропріація. Хоча сама концепція не є абсолютно новою, але за останні два десятиліття їй дали назву та визнання. Культурна апропріація означає використання предметів або елементів не домінуючої світової культури таким чином, який не поважає їх первісне значення, не віддає належну повагу їхньому джерелу, або поширює стереотипи та сприяє національному та расовому пригніченню й дискримінації. Незважаючи на те, що це є досить серйозною проблемою, більшість звинувачень у культурній апропріації висували не представники культури, про яку була мова в «образливому» матеріалі, а переважно громадяни США. Це викликало певний ступінь роздратування у міжнародному інформаційному полі. Наприклад, в спільноті популярної китайської відеогри «Genshin Impact», яка нараховує 21 мільйон людей зі всього світу, можна спостерігти кілька конкретних випадків звинувачень у культурній апропріації. Незважаючи на вихід гри лише в жовтні 2020 року, через швидко зростаючу популярність вже сталося декілька скандалів. У квітні 2021 року у соціальній мережі Twitter група користувачів із США закликала до бойкоту гри, стверджуючи, що монстри, яких повинні вбивати гравці, мають кілька подібностей у дизайні з корінними жителями Філіппін, отже, розробники гри є расистами. Але після того, як хештег `boycottgenshin` набрав обороти, філіппінське співтовариство гри повинно було заявити, що вони не знайшли жодних елементів, представлених в грі, що ображають їх національну гідність, оскільки «запозичені» елементи одягу та мови виявилися або надто незначними, або запозиченими з багатьох різних племінних культур, що існували протягом усієї історії [див. : 28].

У соціальній мережі Facebook була створена тематична група в рамках зазначеної вище ігрової спільноти, заяву до якої можливо було подати лише користувачам країн за межами США. У заяві на приєднання людина мала назвати рідну країну та вказати причини, через які не хотіла ділитися своїм мистецтвом та думками з американськими користувачами. Більшість звинувачень стосувалися американського сегменту аудиторії, який не бажав чути та розуміти культурні концепції, які відрізнялися від їхньої, будучи «впертими» та «з браком тяги до навчання». Сам конфлікт був пов'язаний з помилкою у китайсько-англійському перекладі, через яку певні персонажі неправильно сприймалися як родичі в англійському тексті. Як результат, кожного азійського художника, який малював їх як пару, звинувачували в популяризації інцесту та «скасовували». Це загострилося після того, як азійська громада спробувала пояснити неправильний переклад тим, хто не знав китайської мови, але були жорстко відхилені англомовною аудиторією гри.

Ця реакція американського співтовариства частково базується на іншому культурному явищі, що виникло в західній частині світу, яке називається «SJW (Social Justice Warriors)» або «People who like to convince their Instagram followers that they care about social issues by posting infographics and shocking headlines, but when it comes to real-life they will happily be racist and be a terrible person in general. Also known as SJW's, not to be confused with activists» [30]. Українською: «Люди, які люблять переконувати своїх підписників в Instagram, що вони піклуються про соціальні проблеми, публікуючи інфографіки та різючі заголовки, але коли справа стосується реального життя, вони із задоволенням будуть расистами й взагалі жахливими людьми. Також відомі як SJW, не слід плутати з активістами» (переклад мій – Т.В.).

Концепція SJW, як правило, приймає позитивні моменти мислення «за все добре і проти усякого зла» і радикалізує його. Понад 25 років тому термін «Борець за соціальну справедливість» був нейтральним і навіть розглядався як комплімент. Сьогодні термін SJW використовується як образа. Негативна конотація терміна з'явилася у США і повільно поширилася по всій земній кулі.

«At the centre of this worldview is the evil of oppression, the virtue of "marginalized" identities — based on race, ethnicity, gender, sexuality, religion or disability — and the perfectionist quest to eliminate anything the marginalized may perceive as oppressive or "invalidating." Such perceptions are given a near-absolute presumption of validity, even if shared by a fraction of the "oppressed group." Meanwhile, the viewpoints of the "privileged" — a category that includes economically disadvantaged whites, especially men—are radically devalued» [31].

Українською: «В центрі цього світогляду – злісне пригнічення «маргіналізованих» ідентичностей, засноване на расі, етнічній приналежності, статі, сексуальності, релігії чи інвалідності, та перфекціоністське прагнення усунути все, що «маргіналізовані» групи людей можуть сприймати як пригнічуюче або «викриваюче». Такому погляду на світ надається майже повна презумпція правильності та бездоганності, не зважаючи на те, що ці погляди поділяє лише невелика частина «пригнобленої групи». Тим часом точки зору «привілейованих» – категорії, яка включає економічно неблагополучних білих людей, особливо чоловіків – докорінно знецінені» (переклад мій – Т.В.).

Випадок міжкультурного конфлікту на тлі подібного світогляду стався зовсім нещодавно, коли пісня української групи Go_A «Шум», завдяки участі в Євробаченні, стала популярною у всьому світі. В соціальній мережі TikTok почали з'являтися відео, переважно від користувачів із США, в яких йшлося про те, що використання зазначеної пісні у своїх відео, якщо ви не з України, це образливо, та є культурною апропріацією. На що українці лише розвели руками, та сказали, що вони задоволені тим, що світова спільнота таким чином дізнається більше про культуру України, адже пісня Go_A заснована на українській традиційній веснянці.

Іншим прикладом культурного та мовного непорозуміння, яке сталося в Інтернеті та мало негативні наслідки, було «скасування» художниці Columbo з Близького Сходу. Через те, що рідною мовою художниці є арабська, а не англійська, сталося велике непорозуміння, яке призвело до звинувачення Columbo в расизмі. Конфлікт здебільшого стався в американському сегменті

Інтернету за участю осіб, що розглядали себе як SJW. Конфлікт тривав понад місяць, доки хтось не зв'язався з родиною художниці, назвавши її лесбійкою. На Близькому Сході такі дії можуть призвести до жорстоких наслідків. Це призвело до того, що велика кількість європейської аудиторії артистки висловилися на свій захист, і протягом певного періоду розділ коментарів під її постами заповнила велика концентрація коментарів іспанською, італійською, німецькою, російською та українською мовами. На щастя, історія мала щасливий кінець, адже родич, якому написали про орієнтацію дівчини, вже знав цю інформацію.

Використання англійської мови у європейському міжнародному просторі стало нормою, але за останні кілька років спостерігається зростання популяризації важливості культурного обміну в Європі. Це можна простежити в такому великому європейському конкурсі, як Євробачення. Він проводиться вже більше ніж 60 років. З моменту початку шоу не було жодних обмежень щодо мови виконання, але з 1966 по 1972 рік і знову в 1977-1999 роках конкурсанти повинні були співати однією з офіційних мов країни. До цього моменту можна впевнено сказати, що ніхто не замислювався над тим, щоб співати не державною мовою; насправді Швеція першою зробила це в 1965 році, співаючи англійською мовою. Починаючи з 1999 року, усі країни мають можливість вільно співати будь-якою мовою (включаючи вигадані). Починаючи з 2014 року, використання будь-яких мов, крім англійської, впало до 21%, а до 2021 року коливалося від 21 до 34% (у порівнянні з 41-51% до 2014 року) [див: 25].

В Євробаченні 2021 року, що відбулося після першої в історії річної перерви, що сталася внаслідок пандемії коронавірусу, 31% презентованих пісень були виконані державною мовою. Але в десятку найкращих пісень в фіналі конкурсу потрапила лише одна композиція виконана англійською. За підсумками глядацького голосування, що проводилось на території всієї Європи, перше місце посіла пісня виконана італійською, а друге місце посіла пісня виконана українською мовою.

Ще одна країна-носій англійської мови – Велика Британія. Хоча менталітет британців відрізняється від американського, культури Великої Британії та США дуже різні: британці, як правило, демонструють схожі до американських очікування щодо знань англійської від міжнародної взаємодії, але набагато рідше виступають адвокатами «неповноцінності» інших культур. Культурна напруженість у Сполученому Королівстві – ще одна дилема, яка не буде вирішена найближчим часом. Англія, як центральна національна культура Великої Британії, переважає над шотландською, валлійською та ірландською культурами. Це можна простежити шляхом більш детального розгляду використання національної мови в цих регіонах. Протягом останніх десятиліть англійська мова домінувала над національними мовами на Британських островах, що призвело до різкого падіння використання валлійської та ірландської. Наприклад, сьогодні лише 19% валлійців говорять на своїй національній мові, і це число є високим, у порівнянні з числом, що було лише одне покоління тому.

Європейське суспільство усвідомлює домінування англійської мови у міжнародній комунікації, однак більшість європейців досить впевнена у своїй культурі, та в тому, що вона переживе явище глобалізації неушкодженою. Останні роки показують, що тенденція до збереження культури отримує велику підтримку з боку європейської громадськості, так само як інтерес до інших культур та мов. Культурні непорозуміння спричиняють конфлікти, але в епоху таких тісних міжкультурних контактів це неминуче. Люди навчаються один в одного, і навіть неприємний міжнародний досвід не перешкоджає постійному спілкуванню та культурному обміну.

ВИСНОВКИ

Мова – невід’ємна частина нашого життя та культури. Культура та мова постійно формують одне одного. Оскільки мова є основним способом спілкування, вона також впливає на спосіб нашого життя. Але сама мова не є статичною, вона завжди змінюється. Глобалізація англійської мови не тільки змінює світові мови, збагачуючи їх різноманітними словами, але й сама набуває регіональних змін. Міжнародне спілкування, яке відбувається англійською мовою, в основному здійснюється без участі носіїв англійської мови. І не дивно, що за таких обставин англійська мова змінюється відповідно до потреб своїх користувачів.

Той факт, що англійська набуває статусу *lingua franca* у всьому світі, потребує більш глибокого аналізу зі сторони наукової спільноти. Якщо Світ хоче говорити англійською мовою, треба переглянути способи її викладання. Ті способи, якими зараз англійська мова викладається, не відповідають її загальним потребам. Але виникає й інше питання, чи можна вчити мову, окремо від культури країн носіїв? Відповідь, швидше за все, негативна. Більш глибоке розуміння мови вимагає заглиблення в культуру країни її походження. Але існування такого феномену, як англомовне світове суспільство, вказує на те, що цей феномен ніколи не повинен бути однобічним. Сьогодні носії англійської мови очікують, що кожен знатиме їхню мову, отже, глобалізація впливає на всіх і має різний вплив на кожну культуру. Для носіїв англійської мови це впливає в зменшення потреби та цікавості до інших, другорядних з їхньої перспективи культур. Глобалізація, як економічний та культурний процес, у певний момент може розглядатися нарівні з вестернізацією. Досить поширена риторика про те, що «усі знають «Макдональдс», але ніхто не очікує, що весь світ буде знати про національний бізнес будь-якої іншої країни», часто застосовується в мовних та культурних площинах, що в своїй суті є помилковим і перекручує саму ідею процесу глобалізації.

З глобалізацією з'являється багато можливостей для міжнародної комунікації, особливо у Всесвітній павутині. Лише факт існування Інтернету різко збільшив доступність міжнародної комунікації для переважної більшості населення Землі, забезпечивши людям різних країн нескінченну кількість можливостей для спілкування. Але кожна зміна завжди передбачає негативні наслідки поряд із позитивними. Культурна та мовна експансія піднялась до зовсім інших рівнів. Чим більше міжкультурної взаємодії відбувається, тим більше виникає непорозумінь. Різні культури мають різний спосіб мислення, різні художні й релігійні традиції, різні національні особливості. Така різноманітність і несхожість завжди викликає конфлікти. Недоброзичливість, злобливість та помилки можуть завдати великої шкоди особам, яких неправильно зрозуміли. Кожна сенсаційна тема та голосний конфлікт завжди спричиняють дискусію різними мовами з різних регіонів.

Англійська, як мова глобалізації, безперечно, поширюється в європейському культурному просторі не без наслідків. Сприйняття англійської як вищої мови простежується в європейських країнах, але лише при досить поверхневому аналізі проблеми. Під час більш глибокого вивчення питання стає зрозумілим, що європейці глибоко піклуються про свою національну культуру. Незважаючи на всі конфлікти та проблемні тенденції, міжнародне суспільство відкрите для вивчення інших культур, доброзичливого середовища та взаємної освіти. Усі нації мають свої позитивні та негативні сторони. Ми живемо в епоху глобальної комунікації, і незалежно від індивідуального сприйняття (позитивного чи негативного), людство повинно отримувати якомога більшу вигоду від культурного обміну.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Качру Б. Мировые варианты английского языка: агония и экстаз / Барч Качру. // Личность. Культура. Общество. — 2012. — № 75. — С. 20.
2. Культурная апроприация [Электронный ресурс] // Википедия — свободная энциклопедия — Режим доступа до ресурсу: <https://ru.wikipedia.org/wiki>
3. Мясоедов С. П. Кросс-культурный менеджмент [Электронный ресурс] / С. П. Мясоедов // Studme.org. — 2017. — Режим доступа до ресурсу: <https://studme.org/79841/menedzhment/muzhestvennostzhenstvennost#366>.
4. Оксинойд К. Э. Типология организационных культур Герта Хофстеда [Электронный ресурс] / Константин Элиасович Оксинойд. — 2013. — Режим доступа до ресурсу: <https://www.cfin.ru/management/people/culture/Hofstede.shtml>.
5. Пинкер С. Язык как инстинкт / Стивен Пинкер. — Москва: УРСС, 2004. — 482 с
6. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. / Эдвард Сепир / 2-е изд. Москва: Прогресс, 2001. — 656 с
7. Сепир Э. Язык / Эдвард Сепир. Москва: Соцэкгиз, 1934. — 171с
8. Ворф Б.Л. Отношение норм поведения и мышления к языку. Наука и языкознание (О двух ошибочных воззрениях на речь и мышление, характеризующих систему естественной логики, и о том, как слова и обычаи влияют на мышление) / Бенджамин Ли Ворф. // Новое в лингвистике/ Под ред. В.А.Звегинцева — Москва: Изд. Иностран. Лит., 1960. — Вып.1. 135 — 182с
9. Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию: Пер. с нем. / Вильгельм фон Гумбольдт. — Общ. ред. Г.В. Рамишвили; Послесл. А.В. Гулыги и В.А. Звегинцева. — Москва: ОАО ИГ «Прогресс», 2000. — 400 с.
10. Гумбольдт В. О различии строения человеческих языков и его влиянии на духовное развитие человеческого рода [Электронный ресурс] / Вильгельм фон Гумбольдт. — 1984. — Режим доступа до ресурсу: <http://philologos.narod.ru/classics/humboldt.htm>

11. Хофстеде Г. Модель Хофстеде в контексте: параметры количественной характеристики культур / Герт Хофстеде. // Язык, коммуникации и социальная среда. — 2014. — № 12. — С. 41.
12. Хофстеде Г. Организационная культура / Герт Хофстеде // Культуры и Организации / Герт Хофстеде., 1991. — С. 23.
13. Шумихина Е. Типология культурных измерений Хофстеде в теории и на практике. [Электронный ресурс] / Екатерина Шумихина. — 2019. — Режим доступа до ресурсу: <http://ekaterinashumikhina.com/2019/11/20/>
14. Blommaert J. The Sociolinguistics of Globalization / Jan Blommaert. – Cambridge: Cambridge University Press, 2010. – 213 с.
15. Cancel culture [Электронный ресурс] // Wikipedia, the free encyclopedia. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: https://en.wikipedia.org/wiki/Cancel_culture.
16. Cogo A. English as a Lingua franca: concepts, use and implications / Alessia Cogo. // Pensilvania State Univercity. — 2011. — С. 9.
17. Crystal D. English as a Global Language / David Crystal. – Cambridge: Cambridge University Press, 2003. – 229 с.
18. English as lingua franca: A linguistic imperialism? [Электронный ресурс] // Dawn News. – 2013. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.dawn.com/news/1028971/english-as-lingua-franca-a-linguistic-imperialism>.
19. Hofstede G. Organisational Culture [Электронный ресурс] / Geert Hofstede // Hofstede Insights – Режим доступа до ресурсу: <https://hi.hofstede-insights.com/national-culture>.
20. Hulmbauer C. English as a Lingua franca (ELF): a mode and its implications / Cornerlia Hulmbauer.
21. Jenkins J. World Englishes: A Resource Book for Students / Jennifer Jenkins., 2003. — 233 с.
22. Kull S. Culture Wars? How Americans and Europeans View Globalization [Электронный ресурс] / Steven Kull // Brookings. – 2001. – Режим

доступу до ресурсу: <https://www.brookings.edu/articles/culture-wars-how-americans-and-europeans-view-globalization/>.

23. McKenzie E. Negative Effects of Globalization on Culture [Электронный ресурс] / Eleanor McKenzie // The Classroom. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.theclassroom.com/negative-effects-of-globalization-on-culture-12083897.html>.

24. Munsch M. English as a Lingua franca in Europe: How is Cultural Diversity Expressed in the Common Tongue? / Munsch Mathieu — Groningen, 2014. — 59 с.

25. National languages and the rise of English at Eurovision [Электронный ресурс] // John The Go. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.johnthego.com/2018/04/16/rise-english-use-national-languages-eurovision/>.

26. Phillipson R. Prof. Robert Phillipson talks about linguistic imperialism and ELT [Электронный ресурс] / Robert Phillipson. – 2013. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=6jffGnAbXBI>.

27. Phillipson R. TESOL 2019: Professionalism and myths in TESOL [Электронный ресурс] / Robert Phillipson // International Convention & English Language Expo Atlanta, Georgia, USA. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: http://www.linguistic-rights.org/robert-phillipson/Robert_Phillipson.html#TESOL201

28. Savic N. Genshin Impact players call for boycott amidst Hilichurls controversy [Электронный ресурс] / Nikola Savic // GINX Esports TV. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.ginx.tv/en/genshin-impact/genshin-impact-players-call-for-boycott-amidst-hilichurls-controversy>.

29. Smokotin V. M. The Phenomenon of Linguistic Globalization: English as the Global Lingua franca / V. M. Smokotin, A. S. Alekseyenko, G. I. Petrova. // National Research Tomsk State University. — 2014. — С. 513.

30. Xue J. English Dominance and Its Influence on International Communication / J. Xue, W. Zuo. // Academy Publisher. — 2013. — № 12. — С. 5.

31. Young C. The Totalitarian Doctrine of ‘Social Justice Warriors’ [Электронный ресурс] / Cathy Young // The Observer. – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <https://observer.com/2016/02/the-totalitarian-doctrine-of-social-justice-warriors/>.